

*Др Јанко П. Веселиновић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Пољопривредни факултет у Новом Саду
veselinovic.janko@gmail.com*

*Др Тодор Ђ. Марковић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Пољопривредни факултет у Новом Саду
todor.markovic@polj.edu.rs*

*Желько Д. Кокоји, студент докторских студија
Универзитет у Новом Саду
Пољопривредни факултет у Новом Саду
zeljko.kokot5@gmail.com*

ЕКОНОМСКЕ И ПРАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОСИГУРАЊА ПРИХОДА ЦЕЛОКУПНОГ ГАЗДИНСТВА

Сажетак: *Осигурање прихода целокупног газдинства представља нови инструмент за управљање ризиком у пољопривреди. Осигурање прихода целокупног газдинства је типичан пример принципа универзалности у осигурању. Циљ осигурања прихода целокупног газдинства је да обједини све ризике једног газдинства који се могу осигурати под једном пописом. На овај начин се покрива губитак прихода код већине узгајаних усева на газдинству, животиња и неперерађених животињских производа, као што су млеко и вуна. Овај тип осигурања типичан од ниског прихода услед губитка у производњи, који су последица пада квалитета производа и промене цене. Циљ је да се пружи заштита од малог прихода због производних губитака који се могу приписати незаобилазним природним катастрофама и променом флукуацијама које утичу на приход газдинства у осигураној години. У раду су разматрани правни и економски аспекти ове врсте осигурања.*

Кључне речи: *осигурање, целокупно газдинство, приход, усеви, плодови.*

1. УВОД

Осигурање усева и плодова један је од инструмената за управљање ризиком. Генерално, осигурање представља финансијски аранжман којим се прерасподељују трошкови неочекиваних губитака.¹ Е.Г. Рејда (E.G. Rejda) осигурање дефинише као заједницу појединаца који су изложени непредвиђеним ризицима и који ризик преносе на осигуравајуће друштво, а осигуравајуће друштво прихвата да надокнади осигуранику штету, ако се догоди несрећа, обезбеди остале новчане накнаде ако им се догоди губитак или да им пружи услуге повезане са ризиком.² Са друге стране, осигурањем појединац преноси ризик настанка великог губитка на осигуравача и обавезује се да за то плати премију осигурања.³

Уколико се посматра биљна производња, осигурање усева и плодова може се дефинисати као финансијски уговор између пољопривредног произвођача и осигуравајуће куће, којим пољопривредник на осигуравача преноси ризик од наступања неког штетног догађаја (град, суша, поплава, мраз, олуја итд.), који му може нанети велике губитке, а заузврат му плаћа премију као цену осигурања.⁴

Осигурање усева и плодова, као савремени облик економске заштите производње, представља најбољи инструмент за управљање ризиком у биљној производњи.⁵ Системи осигурања усева и плодова, између осталог, могу се поделити на: осигурање које се односи на резултате на индивидуалним газдинствима и осигурање базирано на подацима на нивоу одређеног региона или административне јединице. Кад је реч о нивоу пољопривредног газдинства може се разликовати: осигурање од једне врсте ризика, комбиновано осигурање, осигурање приноса, осигурање прихода, осигурање приноса целокупног газдинства, као и осигурање прихода целокупног газдинства, које управо представља предмет истраживања овог рада.⁶ Генерално посматрано, сва осигурања могу се нудити по принципу специјализованости или универзалности. Осигурање од једног ризика (најчешће града) типичан је пример првог прин-

¹ Mark S. Dorfman, *Introduction to Risk Management and Insurance (9th Edition)*, Prentice Hall, New Jersey, 2007, 2.

² George E. Rejda, *Principles of Risk Management and Insurance*, Addison Wesley, New York, 2005, 15.

³ Ernst Berg, *Integriertes Risikomanagement: Notwendigkeit und Konzepte für die Landwirtschaft*, In: Deitmer, J. (Hrsg.): *Agrarökonomie im Wandel. Tagungsband zum Fachkolloquium anlässlich des 80. Geburtstages von Prof. Em. Dr. Dr. h.c. Günter Steffen*, 24.09.2004, 2005, 4.

⁴ Тодор Марковић, *Временски дериваџи и управљање ризиком у пољопривреди*, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 2013, 34.

⁵ Тодор Марковић, *Временски дериваџи и управљање ризиком у пољопривреди*, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 2013, 34.

⁶ Maria Bielza, Josef Stroblmair, Javier Gallego, *Agricultural Risk Management in Europe*, 101st EAAE Seminar „Management of Climate Risks in Agriculture”, July 5-6, Berlin, 2007, 7.

ципа, док принцип универзалности укључује заштиту од већег броја опасности и одговарајући ниво покрића, па се ту убраја осигурање гарантованог приноса, осигурање вредности производње, осигурање нето прихода итд.⁷

Појава модерног управљања ризицима у пољопривреди све више постаје фокусирана на осигурање укупног прихода газдинства.⁸ Будући да већина ризика у пољопривреди није у савршеној корелацији, осигурање целокупног газдинства обезбеђује ефикасније покриће од осигуравања сваког усева или животиње посебном полисом. Рацио овог модела осигурања заснован је на једноставној диверсификацији и портфолио менаџменту. Примера ради, ако пољопривредник узгаја два усева, А и Б, полиса осигурања заснована на укупном приходу газдинства ће бити јефтинија од збира премија два појединачна осигурања за усева А и Б који обезбеђује исти очекивани приход. Уштеда је обрнуто пропорционална корелацији између прихода анализираних усева.⁹ То је само једна од предности осигурања целокупног газдинства. У наставку ће бити разматране и бројне друге предности овог осигурања. Са економске тачке гледишта, циљ рада јесте да представи теоријске основе и практичан пример функционисања новог модела осигурања који се назива Осигурање прихода целокупног газдинства.

Овај вид осигурања целокупног газдинства повезан је са потребом обезбеђења веће сигурности сеоског становништва које се бави пољопривредом. На то указују бројни аутори. Тако се према Ћ. Попову услед недостатка стратегије развоја пољопривреде и села уз активну помоћ државних органа, банака и локалне самоуправе настављају процеси којима ће се на дуги рок највероватније онемогућити ревитализација становништва у селима.¹⁰ То је нарочито важно јер према обиму и структури расположивих пољопривредних површина Република Србија спада у ред европских земаља са повољним земљишним ресурсима будући да располаже са 0,7 хектара пољопривредног, односно 0,46 хектара ораничног земљишта по становнику.¹¹

⁷ Gerd Weidenfeld, *All-Risks Versicherung*, Reihe Versicherungswirtschaft, Verlag J. Eul, Bergisch-Gladbach, 1991, Peter Schlieper, *Reduktion des pflanzlichen Produktionsrisikos durch eine Ertragsausfallversicherung*, Wiesbaden, 1997, In: Bauer, S., Hermann, R., Kuhlmann, F. (Hrsg.): *Märkte der Agrar und Ernährungswirtschaft – Analyse, einzelwirtschaftliche Strategien, staatliche Einflußnahme*, *Schriften der Gesellschaft für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften des Landbaues e.V.*, Bd. 33, Münster-Hiltrup, 219-232.

⁸ Calum G. Turvey, *Whole Farm Income Insurance*, *The Journal of Risk and Insurance*, Vol. 79, No. 2, 2012, 515-540.

⁹ Bielza Maria, Alberto Garido, *Evaluating the potential of whole-farm insurance over crop-specific insurance policies*, *Spanish Journal of Agricultural Research*, Vol. 7, No. 1, 2009, 3-11.

¹⁰ Ђорђе Попов, *Уједињај њранзиције на сџање ѓривреде Србије*, Зборник радова, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 1, 2013, 34.

¹¹ Даница Попов, *Заштитија, уређење и коришћење пољопривредног земљишта у Републици Србији*, Зборник радова, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 3, 2014, 68.

Циљ правне анализе осигурања прихода целокупног газдинства је утврђивање могућих дилема по питању садржине овог правног посла, али и нуђење практичних решења како би се овај тип осигурања могао применити у Републици Србији. Циљ рада са правне тачке гледишта је да пружи одговоре на питања у ком обиму позитивно законодавство, али и општи услови пословања и пракса, стварају или супституишу могућност да се у Републици Србији развију правни институти који би ризик пољопривредних газдинстава смањило.

У раду се пошло од претпоставке да је ово правно недовољно развијен посао, али да постоје разлози да му се посвети посебна пажња, поготово због све веће изложености ризицима пољопривредних газдинстава, услед промене климе, али и поремећаја на тржишту. Разјашњење правних дилема могло би да допринесе већој заступљености овог типа осигурања.

2. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

За потребе истраживања коришћени су подаци преузети са индивидуалног пољопривредног газдинства које се налази у селу Крушчић, општина Кула, затим подаци Републичког завода за статистику, Продуктне берзе у Новом Саду, као и Министарства пољопривреде САД-а. Подаци су анализирани у периоду од пет година (2010–2014). На примеру поменутог пољопривредног газдинства приказан је модел осигурања прихода целокупног газдинства. За обликовање теоријског дела рада употребљена је различита домаћа и страна стручна литература, при чему треба нагласити да се јако мали број домаћих аутора бави овом проблематиком.

Приликом пројектовања очекиваног прихода користе се подаци о просечно оствареном приходу газдинства у претходних пет година. Гранични ниво рачуна се као производ очекиваног прихода и процентуалног нивоа покрића. Износ покрића добија се као производ утврђеног граничног нивоа и стопе исплате. Премија осигурања, односно цена ризика, представља производ износа покрића и премијске стопе. Добијени износ треба умањити за 40%, с обзиром да тај део држава покрива кроз субвенционисање трошкова премије. На крају, недостатак прихода рачуна се као разлика граничног нивоа и оствареног прихода. Тако добијена вредност множи се са стопом исплате да би се добила вредност исплате из осигурања односно накнада штете.

3. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОСИГУРАЊА (ПРИХОДА) ЦЕЛОКУПНОГ ГАЗДИНСТВА

Осигурање прихода целокупног газдинства (у даљем тексту ОПЦГ) покрива губитке прихода код већине узгајаних усева на газдинству, живо-

тиња и непрерађених животињских производа, као што су млеко и вуна. Овај тип осигурања штити од ниског прихода услед губитака у производњи, који су последица пада квалитета производа и тржишне цене. Наиме, циљ је да се пружи заштита од малог прихода због производних губитака који се могу приписати незаобилазним природним катастрофама и тржишним флукуацијама које утичу на приход газдинства у осигураној години.

Произвођачи који се одреде за овај вид осигурања прихода свог газдинства морају да обезбеде податке о приходима и расходима газдинства у претходних 5 година, приходовни и трошковни план за осигурану годину, и, ако се одлуче за високи ниво процента покрића, профиле¹² за усеве и плодове за претходне 2 године, као и одговарајућу потврду да су пријављени подаци тачни.¹³ Цео приход газдинства осигуран је под једном полисом. Губици појединачних усева се не узимају у обзир, већ је укупан приход газдинства тај који одређује губитке.

Произвођачи су у обавези да, заједно са својим агентима за осигурање, пријаве сваку робу која генерише приход, и то на колико хектара (глава стоке и сл.) се производи, укупно очекивану производњу, очекивану продајну цену по јединици производа, као и укупну вредност сваке робе. У том процесу, треба водити рачуна да се разликују очекивани приноси и очекиване цене по класама робе. На пример, пољопривредник је у обавези да посебно евидентира крупни кромпир који је намењен продаји за јело, и ситан кромпир који ће се користити за семе, односно за даљу репродукцију. На крају се процене вредности за сваку робу сабирају и на тај начин се добија укупни очекивани приход.

ОПЦГ штити газдинство од губитка прихода који је зарадило или очекује да заради од:

- Робе коју газдинство производи у осигураном периоду, без обзира да ли је роба продата или не,
- Робу коју газдинство купује за препродају у току осигураног периода,
- Свих роба на газдинству, осим дрвета, шуме, шумских производа, животиња за спорт, изложбу, или кућних љубимаца,

Накнада штете исплаћује се пољопривредном произвођачу (осигуранику) када је укупан остварен приход мањи од граничног нивоа прихода за осигурану годину. Гранични ниво указује када ће почети исплата накнаде штете и рачуна се као производ планираног (очекиваног) прихода и процен-

¹² Профили означавају произведене робе (усеве, плодове и стоку) укључујући теренску локацију, ниво производње, коришћене врсте тржишта и проценат маркетинга према врсти тржишта, као и белешке о начину производње (органска, конвенционална, у систему наводњавања итд.).

¹³ Агенција за управљање ризиком САД (www.fma.usda.gov)

туалног нивоа покрића. Максимална исплата у САД-у ограничена је на 8.500.000 USD.

Када настане стварни губитак, пољопривредни произвођач мора у року од 72 сата прво да обавести свог агента из осигуравајуће куће, а затим, заједно са њим, да поднесе „Стварни робни извештај“. У овом извештају, произвођач (осигураник) уписује засејану површину (број стоке и сл.), пожњевену површину, укупну производњу сваке робе, цену по јединици производатог производа, и укупну вредност сваке робе.¹⁴

У правном смислу „осигурањем имовине обезбеђује се накнада за штету која би се десила у имовини осигураника због наступања осигураног случаја“.¹⁵ Ако би ову дефиницију применили на осигурање прихода целокупног газдинства могли бисмо рећи да се осигурањем прихода целокупног газдинства обезбеђује накнада за штету која би се десила код осигураника услед мањих прихода, у односу на просечно остварене приходе целокупног газдинства у односу на претходни период, код већине узгајаних усева на газдинству, као и код животиња и непрерађених животињских производа. Као адекватан претходни референтни период могу се узети приходи у претходних пет година. Непрерађени животињски производи су стока, млеко и друго.

4. ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ ОСИГУРАЊА ПРИХОДА ЦЕЛОКУПНОГ ГАЗДИНСТВА

Главне предности ОПЦГ:

- Даје произвођачима могућност да осигурају широк спектар усева и сточарских производа који се нису могли осигурати са другим моделима осигурања,
- Обезбеђује осигурање производа веће вредности који су намењени за специјализована тржишта, као што су јединствене сорте, органски производи, семена и животињски производи које су произвели људи,
- Обезбеђује виши ниво покрића и државну подршку за трошкове премије,
- Нуди потенцијално смањење трошкова за осигурање, на основу попушта за диверсификацију и могућност да се меша и повезује са другим производима осигурања,
- Смањује ризик пробања (увођења) нових усева или сточарских производа,
- Побољшава могућности осигурања брзог ширења пословања.

¹⁴ James B. Johnson, John P. Hewlett, Duane Griffith, *Adjusted Gross Revenue-Lite: A Whole Farm Revenue Insurance Available in Wyoming*, Agricultural Marketing Policy Paper, No. 24, 2008, 24.

¹⁵ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 27/78, са изменама, чл. 925.

Следеће врсте газдинстава могу имати значајне предности од ОПЦГ:

1. Изразито диверсификована газдинства,
2. Газдинства са специфичним усевима (производима),
3. Газдинства која продају на директним, специфичним, регионалним и локалним, тржиштима, и тржиштима која су намењена традиционалним газдинствима.

Главни недостаци ОПЦГ:

- Захтева велику евиденцију,
- Захтева да произвођачи обезбеде потврде о уплаћеном порезу у претходних пет година,
- Покриће за заштиту од катастрофалних ризика (CAT) није доступно.¹⁶

ОПЦГ не покрива губитке који се јављају услед немара, лошег управљања, пропуста у коришћењу препоручене пољопривредне праксе, крађе или необјашњивог нестанка. Такође, неће бити надокнађене штете уколико се губици јављају као последица недостатка радне снаге, запуштености усева и сл.

Не предвиђа се исплата накнаде произвођачима који нису у могућности да пласирају робу на тржиште због карантина, бојкота или немогућности наплате својих потраживања. Губици који су настали као последица недобијања адекватне цене за производе произвођача такође неће бити обештећени.

Потребно је нагласити да пољопривредни произвођач губи право на надокнаду губитка уколико не обезбеди адекватну евиденцију приликом подизања захтева за накнаду причињене штете.¹⁷

5. ПРИМЕР ОСИГУРАЊА ПРИХОДА ЦЕЛОКУПНОГ ГАЗДИНСТВА

Анализирано пољопривредно газдинство налази се у селу Крушчић, општина Кула. Газдинство се бави искључиво биљном производњом, а у структури сетве заступљени су кукуруз, сунцокрет и соја, који се гаје на парцелама од 3, 5 и 2 хектара. У табели 1 дат је преглед просечно остварених прихода целокупног газдинства у претходних пет година.

¹⁶ James B. Johnson, John P. Hewlett, Duane Griffith, *Adjusted Gross Revenue-Lite: A Whole Farm Revenue Insurance Available in Wyoming*, Agricultural Marketing Policy Paper, No. 24, 2008, 1.

¹⁷ James B. Johnson, John P. Hewlett, Duane Griffith, *Adjusted Gross Revenue-Lite: A Whole Farm Revenue Insurance Available in Wyoming*, Agricultural Marketing Policy Paper, No. 24, 2008, 1.

Табела 1: Просечно остварен приход на нивоу целог газдинства (2010–2014)

Година	Приход од производње кукуруза (РСД)	Приход од производње соје (РСД)	Приход од производње сунцокрета (РСД)
2010	414.008	565.757	241.940
2011	746.790	225.556	265.822
2012	216.528	345.200	527.978
2013	404.918	779.153	147.015
2014	747.300	319.202	291.199
Просек	505.909	446.974	294.790

Извор: Прорачун аутора

ОПЦГ дозвољава могућност покрића од најмање 50%, а највише 85% планираног и очекиваног прихода. Што је већа диверсификација производње, то је и процентуални ниво покрића већи. То практично значи да произвођач, који жели да добије највиши ниво покрића, мора у свом портфолиу имати најмање три робе¹⁸ које, свака појединачно, значајно доприносе укупном приходу. У анализираном случају, с обзиром да пољопривредно газдинство гаји три усева, на располагању је највиши процентуални ниво покрића, конкретно 80 и 85%.

Такође, приликом закључивања уговора о осигурању пољопривредном произвођачу стоји на располагању стопа исплате од 75% или 90%. Стопа исплате означава колико ће произвођач (осигураник) добити за сваки динар изгубљеног прихода у осигураној години. Другим речима, произвођачу ће бити надокнађено 75 или 90 динара за сваких 100 динара изгубљеног прихода, у зависности од изабране стопе плаћања. Уколико се изабере мања стопа исплате (75%) могуће је осигурати већи износ очекиваног прихода фарме, и обрнуто.

Премија осигурања темељи се на износу покрића произвођача, где се покриће рачуна као производ очекиваног прихода, процентуалног нивоа покрића и стопе исплате. Када се утврди укупан износ покрића, износ укупне премије рачуна се као производ те вредности и утврђене премијске стопе.¹⁹ Битно је нагласити да Република Србија врши субвенционисање премије осигурања у износу од 40%, па ће произвођачи платити свега 60% укупног износа премије. Када је реч о субвенционисању премије, влада

¹⁸ Под појмом „роба“ подразумевају се усеви, плодови, стока итд.

¹⁹ Премијска стопа утврђује се уз помоћ калкулације којој се може приступити преко сајта Министарства пољопривреде САД-а. Висина премијске стопе зависи од броја усева који се гаје на газдинству, врсте заступљених усева, административног округа у коме се газдинство налази и од очекиваног (планираног) прихода на нивоу целокупног газдинства.

САД-а покрива и до 80% укупног износа цене осигурања, у зависности од броја усева који се гаје на датом газдинству (Табела 2).

Табела 2: Проценти премије које покрива влада САД-а за ОПЦГ

Ниво покрића	50%	55%	60%	65%	70%	75%	80%	85%
Основне субвенције – 1 усев	67%	64%	64%	59%	59%	55%	/	/
Субвенције за целокупно газдинство – 2 усева	80%	80%	80%	80%	80%	80%	N/A	N/A
Субвенције за целокупно газдинство – 3 усева	80%	80%	80%	80%	80%	80%	71%	56%

Извор: Агенција за управљање ризиком САД-а

Пољопривредно газдинство је, у анализираној производној 2015. години, у структури сетве имало заступљено кукуруз, на површини од 2 хектара, затим соју, на површини од 3 хектара, и сунцокрет, на површини од 5 хектара. У табели 3 приказани су остварени производни резултати на крају године. Производна година карактерише се нижим приносом у односу на просечно остварен принос у претходном петогодишњем периоду, док су откупне цене на приближно истом нивоу у односу на петогодишњи просек.

На основу података из претходне табеле може се саставити обрачун накнаде из осигурања применом модела ОПЦГ. С обзиром да је на анализираном газдинству изражена диверсификација производње која се огледа у три заступљена усева, пољопривредном произвођачу се ставља на располагање 85% ниво покрића, као и стопа исплате од 90%. Очекивани приход представља вредност просечно оствареног прихода у претходних пет година. Поступак одређивања премијске стопе је претходно објашњен. Међутим, треба нагласити да управо одређивање висине премијске стопе представља проблем код примене овог вида осигурања у Републици Србији. У САД-у, где је овај вид осигурања и настао, висина премијске стопе се одређује у калкулацији која је доступна преко сајта Агенције за управљање ризиком, која постоји у оквиру Министарства пољопривреде САД-а. Дакле, да би овај модел осигурања заживео и на тржишту осигурања у Републици Србији, потребно је, између осталог, решити и начин утврђивања висине премијске стопе. У наставку је приказан обрачун накнаде из осигурања прихода целокупног газдинства.

Табела 3: Анализа оствареног прихода у посматраној 2015. години

Усев	Површина (ha)	Принос (kg ha ⁻¹)	Цена (РСД kg ⁻¹)	Остварен приход (РСД)
Кукуруз	2	7.310	15	219.300
Соја	3	2.690	39,2	316.344
Сунцокрет	5	2.200	36,6	402.600
Укупно				938.244

Извор: Прорачун аутора

Табела 4 показује целокупан поступак обрачуна накнаде из осигурања применом модела ОПЦГ. У производној 2015. години анализирано пољопривредно газдинство остварило је укупан приход у износу од 938.244 динара, што је за 122.277 динара мање од граничног нивоа, те се на основу тога може закључити да је дошло до настанка осигураног случаја. Осигуравајућа кућа је у обавези да пољопривредном произвођачу, власнику газдинства, исплати накнаду у износу од 110.049 динара. Укупна исплата из осигурања директно је зависна од висине приноса и тржишне цене заступљених усева. Са повећањем приноса или тржишне цене, исплата се постепено смањује и у једном тренутку једнака је нули, односно исплате из осигурања неће бити уколико укупан остварен приход газдинства достигне гранични ниво. Независно од оствареног прихода, осигураници имају обавезу према осигуравачу у износу од 33.215 динара, колико износи премија осигурања када се одбије износ који покрива држава путем субвенција.

Табела 4: Обрачун накнаде из осигурања применом модела ОПЦГ

Елементи уговора	Вредност
Очекивани приход	1.247.673 РСД
Ниво покрића	85%
Стопа исплате	90%
Гранични ниво (Очекивани приход – Ниво покрића)	1.060.521 РСД
Покриће (Гранични ниво – Стопа исплате)	954.469 РСД
Премијска стопа	5,8%
Укупна премија (Покриће – Премијска стопа)	55.359 РСД
Износ субвенције (40%)	22.144 РСД
Произвођачева премија	33.215 РСД
Остварени приход	938.244 РСД
Недостатак прихода (Гранични ниво – Остварен приход)	122.277 РСД
Накнада штете (Недостатак прихода – Стопа исплате)	110.049 РСД

Извор: Прорачун аутора

6. ЗАКЉУЧЕЊЕ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ ПРИХОДА ЦЕЛОКУПНОГ ГАЗДИНСТВА

Приходи целокупног газдинства могу да варирају. Чињеница да је могуће да збир прихода код већине узгајаних усева на газдинству, као и код животиња и непрерађених животињских производа буде мањи у односу на просечно остварене приходе целокупног газдинства у претходних пет година ствара ризик. Та извесност да сваки појединац може претрпети штету, али да се са сигурношћу не може рећи хоће ли је претрпети, назива се ризик.²⁰

Законска дефиниција полази од тога да догађај с обзиром на који се закључује осигурање (осигурани случај) „мора бити будући, неизвесан и независан од искључиве воље уговарача.“²¹ Ризик се може дефинисати и као стање у коме постоји могућност негативног одступања од пожељног исхода који очекујемо или коме се надамо.²² Поједини аутори ризик дефинишу као неизвесност у погледу остваривања неког будућег догађаја.²³

Осигурани случај прихода целокупног газдинства је будући, пошто се уговор о осигурању закључује пре његовог наступања, по правилу до краја текуће године за наредну годину.

Уговор о осигурању прихода целокупног газдинства је по својој правној природи *sui generis*.²⁴ Он у својој садржини има и елементе уговора о осигурању од временских услова, али и од колебања цена на тржишту.

Уговорне стране код уговора о осигурању прихода целокупног газдинства, су са једне стране осигуравајућа организација, а са друге стране пољопривредно газдинство, односно његов власник, који има интерес да се не догоди осигурани случај, пошто би иначе претрпео неки материјални губитак. То значи да осигураник може бити власник пољопривредног газдинства, власник земљишта, али и пољопривредник који на туђој земљи, по основу закупа или другог правно ваљаног посла реализује пољопривредну производњу.

Уговор о осигурању прихода целокупног газдинства закључује се у писаној форми. Прецизиније, уговор о осигурању је закључен када уговарачи потпишу полису осигурања или лист покрића.²⁵

²⁰ Тодор Марковић, Миленко Јовановић, *Развој осигурања усева и плодова у Србији*, Агроэкономика, бр. 36/1, 2007, 104.

²¹ Закон о облигационим односима, *Службени лист СРФЈ* 29/78, са изменама (ЗОО), чл 898, 1.

²² Emmet Vaughan, Therese Vaughan, *Osнове osiguranja i upravljanja rizicima*, МАТЕ, Zagreb, 1995, 5.

²³ Јелена Кочовић, Предраг Шулејић, *Осигурање*, Економски факултет, Београд, 2002, 58.

²⁴ Славко Царић, Мирослав Витез, Вук Раичевић, Јанко Веселиновић, *Привредно право*, Факултет за економију и инжењерски менаџмент, Нови Сад, 2011.

²⁵ ЗОО, *Службени лист СРФЈ* 29/78, са изменама, чл. 901, ст.1.

Осигурање прихода целокупног газдинства спада у ред добровољних осигурања. У нашим прописима не постоје одредбе који би евентуално условљавале давање државних субвенција обавезом осигурања прихода целокупног газдинства.

Према Закону о облигационим односима уговор о осигурању, односно полиса, треба да садржи следеће елементе: уговорне стране, осигурану ствар, односно осигурано лице, ризик обухваћен осигурањем, трајање осигурања и период покрића, своту осигурања или да је осигуравање неограничено, премија или допринос, датум издавања полисе и потписе уговорних страна.²⁶

Предмет уговора о осигурању прихода целокупног газдинства теоретски могу бити сви приходи целокупног газдинства, то значи сви узгајани усеви на газдинству, као и код животиња и непрерађених животињских производа. У овом раду користи се термин „већина“, како бисмо избегли сложене случајеве у којима су неке биљне сорте или животињске врсте мале по обиму, нестандартне или их нема у компарираним петогодишњем периоду. У пракси предмет осигурања могу бити само оне узгајане сорте или врсте, у оквиру газдинства, које осигуравајуће куће имају у својој понуди осигурања, односно оне које они желе да осигурају од овог ризика. Осигурана ствар код овог уговора је приход целокупног газдинства, али је неопходно прецизирати који приходи улазе у тај оквир, односно потребно је прецизирати на које се то узгајане усеви и животиње и непрерађене животињске производе односи. Осигурана опасност умањење прихода целокупног газдинства подразумева могућност да код већине узгајаних усева на газдинству, животиња и непрерађених животињских производа приход буде мањи у односу на просечно остварене приходе целокупног газдинства, односно истих биљних и животињских врста у претходних пет година. Дакле за испуњавање услова за настанак штетног догађаја неопходно је да је укупан остварени приход мањи од очекиваног прихода (граничног нивоа) за осигурану годину.

Премија осигурања се и у овом случају може представити и као цена ризика, јер је ризик најзначајнији елемент који одређује висину премије. Висина премије осигурања прихода целокупног газдинства зависи од биљних врста и животиња и непрерађених животињских производа који се осигуравају, али и од уговорене висине покрића, географског подручја на којој се ризик осигурава, осцилације у приходима у претходном периоду, планираних приноса и евентуално уговорених произвођачких цене усева, плодова и производа.

²⁶ ЗОО, *Службени лист СФРЈ* 29/78, са изменама, чл. 902.

Према Закону о облигационим односима уговор је закључен кад уговарачи потпишу полису осигурања или листу покрића. Уколико осигуравач не одбије понуду коју је добио од осигураника, у законском року од осам дана или краћем року који је одредио осигураник, у том случају уговор се сматра закљученим даном када је понуда приспела осигуравачу.²⁷ Процена штете од ризика смањења прихода целокупног газдинства, по правилу, врши се у складу са општим условима пословања осигуравача, у којим су дате одредбе о начину утврђивања обима штете. Утврђивање и процену штете врше пољопривредни и економски стучњаци осигуравача, а узимајући у обзир релевантне податке осигураника и друге доступне податке, а евентуално и вештачење. Процена штете реализује се уз сарадњу са осигураником или његовим представником „ради пружања потребних података за утврђивање основа и висине штете“.²⁸

Табела 5. Пример уговора о осигурању прихода целокупног газдинства

Уговор о осигурању прихода целокупног газдинства	
(Осигураник)	(Осигуравач)
<p>Уговорне стране</p>	
<p>Члан 1.</p> <p>Предмет уговора</p> <p>Предмет овог уговора је исплата новчане надокнаде Осигуравача Осигуранику за случај да приходи целокупног газдинства у 2015. буду мањи од очекиваног прихода, који представља вредност просечно оствареног прихода у претходних пет година (2010-2014). Као основ за обрачун целокупног газдинства узима се приход кукуруза, соје и сунцокрета. Основ за исплату је разлика између очекиваног прихода и вредности прихода остварених у 2015. години.</p>	
<p>Члан 2.</p> <p>Очекивани приход</p> <p>Очекивани приход је 1.247.673 РСД. Очекивани приход подразумева приходе на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. кукуруз 2 ha 2. соју 3 ha 3. сунцокрет 5 ha 	

²⁷ ЗОО, *Службени лист СФРЈ* 29/78, са изменама, чл. 901.

²⁸ Општи услови осигурања *Generali*, чл. 23. http://www.generali.rs/upload/documents/Uslovi/Poljoprivreda/TN-U-09-OU-01-04_Op%C3%85%C2%Alt_i_uslovi_za_osiguranje_uslova_i_plodova_1436955061.pdf, 27.02.2018.

Члан 3.

Остварени приход

Остварени приход утврђује се узимајући у обзир укупни род сорти из члана 2. Уговора на целокупној површини, израженог у килограмима, и цену на Продуктној берзи у Новом Саду, узимајући средњу цену, рачунајући од дана почетка до дана завршетка жетве. Дан почетка жетве, имајући у виду створене услове зрелости плода и временске услове, одређује Осигураник, уз обавештавање Осигуравача, с тим да укупно трајање жетве не би требало да буде дуже од 7 дана. Евентуалне промене овог рока, услед временских и других околности усаглашавају Осигураник и Осигуравач.

Род сорти утврђује се на бази мерења приноса на 10 референтних места, на величини од по 1 ha, а просечни род на тим парцелама множи се са укупним бројем хектара на тај начин се добија укупан род. Остварени приход се добија множењем укупног рода са ценом на Продуктној берзи у Новом Саду.

Цена на Продуктној берзи утврђује се у складу са правилима из става 1. овог члана, а узимајући у обзир званичне податке са Продуктне берзе објављене на званичном сајту Берзе.

Члан 4.

Премија

Осигураник прихода целокупног газдинства плаћа Осигуравачу премију на основу премијске стопе од 5,8%. Укупан износ премије је 55.395 РСД. Премија се плаћа у утврђеним роковима и то: 50% у року од 30 дана од дана потписивања Уговора, а 50% у року од 120 дана од дана потписивања Уговора.

Члан 5.

Недостатак прихода

Осигуравач прихода целокупног газдинства обавезан је да Осигуранику прихода целокупног газдинства плати новчани износ који одговара разлици између очекиваног и оствареног прихода, уколико је утврђени приход мањи од очекиваног прихода целокупног газдинства.

Члан 6.

Учешће Осигураника у покрићу ризика

Осигураник учествује са 10% у покрићу ризика.

Члан 7.

Контрола примене агротехничких и других мера

Осигураник је дужан да спроведе агротехничке мере најмање на нивоу реализованом у претходном референтном периоду, а приказ тих мера је у прилогу овог Уговора и чини његов саставни део. Овлашћено лице осигуравајуће организације вршиће контролу примене агротехничких мера, које могу утицати на принос из члана 2. овог Уговора.

Члан 8.

Решавање спорова

За решавање спорова везано за овај Уговор надлежна је *ad hoc* арбитража коју ће формирати уговорне стране, тако што ће свака уговорна страна именовати по једног арбитра, а именовани арбитражи ће именовати трећег арбитра, уједно и председника *ad hoc* арбитраже. Одлука *ad hoc* арбитраже има снагу извршне судске пресуде. *Ad hoc* арбитража примењиваће правила Спољнотрговинске арбитраже Привредне коморе Републике Србије.

Члан 9.

Број примерака уговора

Уговор је закључен у 4 (четири) примерка од којих свака уговорна страна задржава по 2 (два) примерка.

Члан 10.

Место и време закључења уговора

Уговор је закључен у Новом Саду, 17.11.2014. године

Осигураник

Потпис

Извор: Аутори

Осигуравач

Потпис

7. ЗАКЉУЧАК

Пољопривредна производња, као једна од најважнијих привредних грана, суочава се са многобројним производним ризицима. То се огледа у директној зависности остварених резултата и временских (не)прилика. За управљање временским ризицима најефикаснији су различити системи осигурања. Један од новијих модела је и осигурање прихода целокупног газдинства, које је, нажалост, још увек доступно само у САД-у. Појава модерног

управљања ризицима у пољопривреди све више постаје фокусирана на осигурање укупног прихода газдинства. Циљ овог система осигурања јесте да се обједине сви ризици једног газдинства под једну полису, при чему се остварују бројне предности у односу на класично осигурање, што је детаљно приказано у самом раду.

За разлику од класичног осигурања, код осигурања прихода целокупног газдинства не постоје проблеми моралног хазарда, негативне селекције, географског базног ризика, као ни базног ризика производње, што се може видети и на примеру анализираних пољопривредних газдинства. На крају производне године утврђује се укупан приход газдинства и уколико је приход испод граничног нивоа, који се базира на приходовном петогодишњем просеку, осигуравач је у обавези да пољопривреднику надокнади штету. У конкретном случају, због недостатка (мањка) прихода у износу од 122.277 РСД, осигуравач је у обавези да осигуранику надокнади 110.049 РСД.

Јасном стратегијом на нивоу државе, успостављањем правног оквира и финансијским подстицајима, могао би се успешно имплементирати анализирани модел осигурања у Републици Србији, а самим тим и осигурати велики број пољопривредних произвођача, који своју делатност обављају у климатски нестабилним регионима.

*Janko P. Veselinović, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Agriculture Novi Sad
veselinovic.janko@gmail.com*

*Todor Đ. Marković, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Agriculture Novi Sad
todor.markovic@polj.edu.rs*

*Željko D. Kokot, Ph.D. Student
University of Novi Sad
Faculty of Agriculture Novi Sad
zeljko.kokot5@gmail.com*

Economic and Legal Characteristics of Whole Farm Revenue Insurance²⁹

Abstract: *Whole-farm revenue insurance represents new risk management instrument in agriculture. Whole-farm revenue insurance is a typical example of the principle of universal insurance. The goal of whole-farm revenue insurance is to unify all the risks of single farm that can be insured under a single policy. In this way, a revenue loss is covered in the case of most cultivated crops on a farm, livestock and unprocessed animal products, such as milk and wool. This type of insurance protects from low revenue due to losses in production, which are the result of a fall in product quality and market price. The aim is to provide protection against small revenue due to production losses that can be attributed to the inevitable natural disasters and market fluctuations that affect the farm revenue in the insured year. The paper deals with the legal and economic aspects of this type of insurance.*

Keywords: *insurance, whole farm, revenue, crops, fruits.*

Датум пријема рада: 13.02.2018.

²⁹ *The paper is a result of the research conducted within the project III – 46006 of the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia titled Sustainable agriculture and rural development in order to achieve strategic goals of the Republic of Serbia in the Danube region and the project No. 47024 of the Ministry of Education and Science titled Social relations of Serbs and Croats, national identity and minority rights from the aspect of European integration.*